

Das Recht der Kreditsicherung in Zentral- und Osteuropa. Jubiläumstagung der Forschungsstelle (2007–2012) am 8. und 9. November 2012 in Wien, herausgegeben von Rudolf W e l s e r, *Veröffentlichungen der Forschungsstelle für Europäische Rechtsentwicklung und Privatrechtsreform an der Rechtswissenschaftlichen Fakultät der Universität Wien*, Band IX, Wien 2014, Manzsche Verlags- und Universitätsbuchhandlung, X, 264 s.

I. Recenzowana publikacja¹ zawiera opracowania przedstawicieli nauki prawa z różnych krajów Europy Centralnej i Wschodniej i stanowi rezultat odbywającego się w dniach 8–9 listopada 2012 r. w Wiedniu ósmego sympozjum Centrum Badawczego Europejskiego Rozwoju Prawa i Reform Prawa Prywatnego². Tematem przewodnim sympozjum były zabezpieczenia kredytu w Europie Centralnej i Wschodniej.

Publikację rozpoczynają powitania uczestników konferencji przez dziekana Wydziału Nauk Prawnych Uniwersytetu w Wiedniu — prof. Heinza Mayera, a także prof. Rudolfa Welsera (prof. em.), przewodniczącego fundacji Heinrich Graf Hardegg'schen — dr. Friedricha Hardegga, austriackiego ministra sprawiedliwości — dr. Nikolausa Michaleka, prezesa sekcji prawa cywilnego austriackiego Ministerstwa Sprawiedliwości — prof. Georga Kathreina, wiceprezesa austriackiego Sądu Najwyższego — dr. Ronalda Rohrera oraz przewodniczącego austriackiej izby notarialnej — dr. Ludwiga Bittnera.

W recenzowanym tomie znajdują się opracowania przedstawiające obowiązujące regulacje dotyczące zabezpieczeń kredytów w dziesięciu krajach Europy Centralnej i Wschodniej: Austrii (Constanze Fischer-Czermak, Christian Rabl), Bośni i Hercegowinie (Meliha Povlakić), Chorwacji (Tatjana Josipović), Czechach (Jan Hurdik), Polsce (Jerzy Pisuliński), Rumunii (Christian Alunaru), Serbii (József Szalma), na Ukrainie (Volodymyr Kossak), Węgrzech (László Milassin wraz z Judit Glavantis, Levente Tattay, Lajos Vékás) i we Włoszech (Fabio Padovini).

II. Z zawartych opracowań czytelnik może uzyskać bardziej lub mniej szczegółową wiedzę na temat regulacji poszczególnych instytucji służących zabezpieczeniu kredytu

---

¹ Na łamach „Kwartalnika Prawa Prywatnego” ukazały się recenzje wcześniej wydanych tomów tej serii: Band 1, *Privatrechtsentwicklung in Zentral- und Osteuropa*, rec. B. Bugajski, KPP, R. XIX: 2010, z. 3, s. 879–896; Band 2, *Erbrechtsentwicklung in Zentral- und Osteuropa*, rec. B. Bugajski, KPP, R. XXI: 2012, z. 3, s. 857–873; Band 3, *Konsumentenschutz in Zentral- und Osteuropa*, rec. B. Bugajski, KPP, R. XXII: 2013, z. 1, s. 251–269; Band 4, *Reformen im österreichischen und im türkischen Recht*, rec. B. Bugajski, KPP, R. XXIII: 2014, z. 2, s. 533–543; Band 5, *Haftung aus Verschulden beim Vertragsabschluss in Zentral- und Osteuropa*, rec. N. Rycko, KPP, R. XXIII: 2014, z. 3, s. 807–818; Band 6, *Vom ABGB zum Europäischen Privatrecht. 200 Jahre Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch in Europa*, rec. A. Dziadzio, KPP, R. XXIV: 2015, z. 1, s. 231–238; Band 7, *Die Rekodifikation des Privatrechts in Zentral- und Osteuropa zwischen Reformbedarf und Tradition. Jubiläumstagung der Forschungsstelle (2007–2012) am 13. und 14. September 2012 in Arad*, rec. P. Tereszkievicz, KPP, R. XXVII: 2018, z. 4, s. 1069–1072; Band 8, *Neure Privatrechtsentwicklungen in Österreich und in der Türkei. Jubiläumstagung der Forschungsstelle (2007–2012) im Rahmen der Österreichisch-Türkischen Juristenwoche am 4. und 5. Oktober 2012 in Istanbul*, rec. N. Rycko, KPP, R. XXVIII: 2019, z. 1, s. 247–258.

² Die Forschungsstelle für Europäische Rechtsentwicklung und Privatrechtsreform. Czytelnika zainteresowanego działalnością Zakładu można odesłać do strony internetowej: <https://fsprivatrechtsreform.univie.ac.at>.

w różnych porządkach prawnych. Jest to bogate źródło wiedzy, które może stanowić inspirację dla ustawodawcy europejskiego w kontekście postulatów wprowadzenia ogólnoeuropejskich praw zabezpieczających³. Opracowania znajdujące się w recenzowanym tomie zawierają wiele informacji na temat stanu regulacji zabezpieczeń kredytu w poszczególnych krajach wschodniej i centralnej Europy.

Opracowania te mają jednak różną objętość i dokładność. W publikacji znajdują się bowiem zarówno obszernie rozprawy, szczegółowo traktujące konkretną instytucję służącą zabezpieczeniu kredytu (jak opracowania autorstwa T. Josipović i J. Szalmy), jak i krótkie referaty, które w sposób bardzo powierzchowny odnoszą się do przewodniej problematyki recenzowanego tomu (jak chociażby artykuły V. Kossaka i L. Vékása).

Już na wstępie krytyce można poddać dobór poszczególnych porządków prawnych. Na trzynaście opracowań zawartych w recenzowanej publikacji aż trzy dotyczą prawa węgierskiego, podczas gdy pozostałym krajom poświęcono po jednym opracowaniu (wyjątkiem jest Austria, która wśród autorów ma dwóch reprezentantów). Może i owo wyróżnienie prawa węgierskiego byłoby uzasadnione, gdyby nie okoliczność, że wszystkie trzy artykuły dotyczą zasadniczo tych samych zagadnień. Jako przykład można wskazać, że zarówno w opracowaniu autorstwa L. Milassina, jak J. Glavantis, po przedstawieniu systemu zabezpieczeń kredytu, w kolejnej części skrótowo omówione zostały poszczególne rodzaje zabezpieczeń, zarówno o charakterze obligacyjnym, jak i rzeczowym, takie jak zaliczka, kara umowna, gwarancja (w tym gwarancja bankowa), kaucja, umowa poręczenia oraz dwie kategorie zabezpieczenia o charakterze rzeczowym, tj. zastaw oraz hipoteka (s. 118–127). Następnie autorzy przechodzą do analizy innych form zabezpieczenia kredytu, poświęcając nieco uwagi odstępnemu oraz opcji kupna (s. 127–129). Opracowanie L. Tattaya skoncentrowane jest natomiast na szczególności na regulacji zabezpieczeń kredytu o charakterze rzeczowym, która została przeanalizowana w zdecydowanie bardziej pogłębionym zakresie (s. 245–256), stanowiąc poszerzenie analizy autorstwa L. Milassina i J. Glavantis. Wreszcie artykuł L. Vékása dotyczy ogólnej analizy zagadnień zabezpieczeń rzeczowych w prawie węgierskim (s. 257–264) i jest w zasadzie skróconym opracowaniem problematyki szczegółowo omówionej przez L. Tattaya. Po zapoznaniu się z opracowaniem L. Tattaya czytelnik nie dowiaduje się niczego nowego w zamykającym recenzowany tom opracowaniu autorstwa L. Vékása. Należałoby postulować albo ograniczenie się do jednego przedstawiciela określonego porządku prawnego w jednym tomie, albo w razie powzięcia decyzji o wyborze kilku autorów z jednego kraju — dopilnowanie, by każde opracowanie obejmowało inny aspekt regulacji w danym państwie.

III. Trudno też doszukiwać się spójności omawiania regulacji zabezpieczeń kredytu w poszczególnych opracowaniach, co utrudnia nieco porównywanie unormowań w różnych porządkach prawnych. Za wzór można byłoby wskazać zbiór prac poświęconych nowym tendencjom w europejskim prawie rozwodowym⁴, gdzie poszczególne opracowania opierają się na przedstawionym przez redaktorów kwestionariuszu, zawierającym wiele pytań dotyczących poszczególnych aspektów „prawa rozwodowego”. Również w przypadku recenzowanego tomu można było rozważyć sporządzenie swego rodzaju klucza, w oparciu o który autorzy opracowywaliby swoje artykuły.

³ Zob. m.in. na przykładzie eurohipoteki: A. W u d a r s k i, *W poszukiwaniu konstrukcji eurohipoteki*, KPP, R. XVIII: 2009, z. 1, s. 207–240.

⁴ *Scheidung ohne Gericht? Neue Entwicklungen im europäischen Scheidungsrecht*, red. A. Dutta, D. Schwab, D. Heinrich, P. Gottwald, M. Löhnig, Bielefeld 2017. Zob. także recenzję tej publikacji autorstwa B. B a n a s z k i e w i c z a, zamieszczoną w KPP, R. XXVIII: 2019, z. 1, s. 248–259.

Na krytyczną uwagę zasługuje także tematyka opracowania C. Fischer-Czermak, którego przedmiotem jest analiza umów leasingu w przypadku małżeństwa i rozwodu (niem. *Leasingverträge von Ehegatten und Ehescheidung*, s. 53–62). Trudno dopatrzeć się w tym opracowaniu związku z tematem przewodnim tomu — jakkolwiek można uznać, że w stosunku leasingu przysługujące finansującemu prawo własności rzeczy stanowi zabezpieczenie przysługującej mu względem korzystającego wierzytelności — to autorka skupia się jednak na zakresie odpowiedzialności małżonków za zobowiązania wynikające z umowy leasingu, rozważając dopuszczalność traktowania umowy leasingu jako stosunku kredytu w rozumieniu § 98 austriackiego prawa rodzinnego⁵.

Ogólnie rzecz ujmując, poza powyższym, zawarte w recenzowanym tomie opracowania można podzielić na trzy grupy: a) obejmujące ogólne omówienie różnych instytucji zabezpieczeń kredytu w danym kraju; b) koncentrujące się na jednej instytucji zabezpieczenia kredytu i omawiające tę instytucję w sposób szczegółowy. Do pierwszej grupy, zdecydowanie dominujące w recenzowanej pracy, zaliczyć można artykuły Ch. Alunaru, J. Hurdika, T. Josipović, V. Kossaka, L. Milassina oraz J. Glavantis, Z. Nemessanyiego, F. Padovinię, M. Povlakić, L. Tattaya, L. Vékása. W drugiej grupie znajdują się zaś opracowania J. Pisulińskiego, Ch. Rabla oraz J. Szalmy.

IV. Stosunek kredytu oparty jest na zaufaniu, polegającym na tym, że kredytodawca (bank) oddaje do dyspozycji kredytobiorcy środki pieniężne z jednoczesnym oczekiwaniem, że ów kredytobiorca wykona swoje zobowiązanie do zwrotu tych środków na rzecz banku. Oczekiwanie to obarczone jest jednak pewną dozą niepewności, czy dłużnik spełni swoje świadczenie (ryzyko kredytowe)⁶. Zmniejszeniu tego ryzyka służą różnego rodzaju instytucje prawne, których celem jest zabezpieczenie wierzytelności. Dzięki nim zdolność tudzież wola spełnienia świadczenia przez dłużnika zaczynają odgrywać drugorzędną rolę.

System zabezpieczeń wierzytelności w krajach Europy Wschodniej w czasach socjalizmu przeżywał stagnację⁷. Związane było to z okolicznością, że doniosłość hipoteki jest powiązana z rolą kredytu w danym kraju. Wobec tego w pełnym ustroju socjalistycznym, gdzie własność prywatna została zmarginalizowana, udział kredytu w obrocie gospodarczym był znikomy. W Polsce, wobec zachowania własności prywatnej, sytuacja była nieco odmienna, choć sama hipoteka nie cieszyła się szczególną popularnością i jej zastosowanie ograniczone było zasadniczo do budownictwa mieszkaniowego z własnych środków oraz produkcji rolnej⁸. Upadek komunizmu i oparcie systemu gospodarczego państw dawnego bloku socjalistycznego na gospodarce rynkowej spowodowały wzrost znaczenia kredytów, a tym samym — zabezpieczeń wierzytelności.

Dużą popularnością wśród owych zabezpieczeń (w szczególności kredytów długoterminowych) cieszą się zabezpieczenia o charakterze rzeczowym. Powodów tego stanu rzeczy jest kilka. Wśród nich warto wyeksponować najważniejsze: po pierwsze, wierzyciel uzyskuje możliwość zaspokojenia swojej wierzytelności z obciążonego przedmiotu, z pierwszeństwem przed wierzycielami osobistymi dłużnika. Po drugie, jeżeli obciążony przedmiot należy do osoby trzeciej względem dłużnika osobistego, szanse na zaspokojenie wierzycie-

⁵ Gesetz zur Vereinheitlichung des Rechts der Eheschließung und der Ehescheidung im Lande Österreich und im übrigen Reichsgebiet vom 6. Juli 1938, GBl. Nr. 244/1938.

⁶ Por. H. K u h n, *Vertrauen, Kredit und Kreditsicherheiten*, „Schweizerische Zeitschrift für Wirtschafts- und Finanzmarkrecht” 2017, z. 6, s. 792.

⁷ Na co trafnie zwróciła uwagę T. Josipović (s. 73).

⁸ J. I g n a t o w i c z, J. W a s i l k o w s k i, w: *System prawa cywilnego*, t. II, *Prawo własności i inne prawa rzeczowe*, red. J. Ignatowicz, Ossolineum 1977, s. 754–756.

la rosną, ponieważ niezależnie od możliwości sięgnięcia do majątku dłużnika osobistego wierzyciel może skierować egzekucję do obciążonego przedmiotu⁹. Wreszcie po trzecie — uzyskanie zaspokojenia w toku egzekucji jest zdecydowanie prostsze, ponieważ nie ma potrzeby poszukiwania majątku dłużnika osobistego, z którego można byłoby prowadzić egzekucję.

V. Z lektury opracowania można wywnioskować, że w wielu krajach Europy Środkowej i Wschodniej coraz większą popularność zyskują alternatywne formy zabezpieczeń względem tradycyjnych zabezpieczeń rzeczowych (tj. zastawu i hipoteki). Uzasadnione może to być wprowadzeniem nowych elementów w ich regulacji, których nie zawierały dotychczasowe rozwiązania legislacyjne dotyczące zastawu lub hipoteki¹⁰. Jako przykład podać można przewłaszczenie na zabezpieczenie, do którego odwołuje się kilku autorów w recenzowanym tomie¹¹. Instytucja ta polega zasadniczo na tym, że dłużnik w celu zabezpieczenia przysługującej względem niego wierzytelności przenosi na wierzyciela prawo własności rzeczy pod warunkiem rozwiązującym wykonania ciężącego na nim (dłużniku) zobowiązania. Podkreślenia przy tym wymaga, że przewłaszczenie na zabezpieczenie nie jest nowym rodzajem prawa rzeczowego, ale jedynie instrumentem wykorzystującym prawo własności w celu zabezpieczenia wierzytelności. Popularność przewłaszczenia na zabezpieczenie uzasadniać może względna łatwość uzyskania zaspokojenia wierzytelności przez uprawnionego wierzyciela, na wypadek gdyby dłużnik nie zrealizował swojego zobowiązania¹². Tendencje ustawodawców poszczególnych państw w kontekście ustosunkowania się do praktyki obrotu są w tym aspekcie różne. Poszczególne porządki prawne w zakresie podejścia do regulacji przewłaszczenia na zabezpieczenie podzielić można na trzy grupy: a) takie, w których przewłaszczenie na zabezpieczenie jest wyraźnie dopuszczone przez ustawodawcę i uregulowane; b) takie, w których instytucja ta nie jest uregulowana, jednak jej stosowanie wynika z praktyki obrotu i znajduje swoje oparcie w zasadzie swobody umów, oraz c) takie, w których ustawa wprost zakazuje przeniesienia własności w celu zabezpieczenia wierzytelności. Do pierwszej z nich zaliczyć można na przykład prawo chorwackie. Wśród państw, w których przewłaszczenie na zabezpieczenie jest zakazane, znajduje się chociażby Holandia (zob. art. 3:84 ust. 3 holenderskiego k.c.). Prawo polskie zaliczyć można do drugiej grupy, choć *de lege lata* zawarte są pewne szczątkowe regulacje dotyczące przewłaszczenia na zabezpieczenie. W szczególności na uwagę zasługuje art. 101 pr. bank.¹³, który *explicite* dopuszcza zabezpieczenie wierzytelności przez przewłaszczenie na zabezpieczenie. Jego przedmiotem mogą być jednak jedynie rzeczy ruchome lub papiery wartościowe, a beneficjentem zabezpieczenia może być wyłącznie bank. Prócz wspomnianego przepisu wzmiankę o przewłaszczeniu na zabezpieczenie znaleźć można w art. 84 ust. 2 pr. upadł.¹⁴ Na marginesie wypada jedynie zaznaczyć, że w rodzimej doktrynie i orzecznictwie zagadnienie dopuszczalności stosowania przewłaszczenia na zabezpieczenie poza stosunkami bankowymi jest sporne¹⁵.

⁹ Zob. J. P i s u l i ń s k i, w: *System prawa prywatnego*, t. 4, *Prawo rzeczowe*, red. E. Gniewek, Warszawa 2012, s. 563–564.

¹⁰ Tę okoliczność akcentują L. Milassin i J. Glavantis (s. 129).

¹¹ M.in. J. Hurdik (s. 71), T. Josipović (s. 87), L. Vékás (s. 262).

¹² Aspekt pozasądowego zaspokojenia wierzytelności przez wierzyciela jako zalety m.in. przewłaszczenia na zabezpieczenie dostrzega T. Josipović (s. 86).

¹³ Ustawa z dnia 29 VIII 1997 r. — Prawo bankowe, t.j. Dz. U. z 2018 r., poz. 2187 ze zm.

¹⁴ Ustawa z dnia 28 II 2003 r. — Prawo upadłościowe, t.j. Dz. U. z 2019 r., poz. 498 ze zm.

¹⁵ Zob. A. B i e r a n o w s k i, *Konstrukcja prawna przewłaszczenia nieruchomości na zabezpieczenie*, „Rejent” 2003, z. 7–8, s. 57 i n.; E. Gniewek, w: *System prawa prywatnego*, t. 3,

Spośród pozostałych, nowych i alternatywnych względem tradycyjnych sposobów zabezpieczenia wiarytelności, autorzy często odwołują się także do zaliczki, gwarancji lub przelewu na zabezpieczenie. Ciekawym rodzajem zabezpieczenia jest funkcjonująca pod rządami prawa węgierskiego tzw. hipoteka przedsiębiorcy (*Unternehmershypothek*), którą analizują L. Tattay (s. 251–254) i L. Vékás (260–261). Jej przedmiotem jest cały majątek osoby prawnej (lub spółki prawa handlowego niemającej osobowości prawnej), przy czym obciążenie tego majątku nie wyłącza prawa dłużnika do rozporządzania składnikami majątkowymi wchodzącymi w jego skład¹⁶. Zbycie składnika majątkowego powoduje zwolnienie go spod obciążenia, z kolei nabycie — automatyczne objęcie go zabezpieczeniem hipotecznym. Tattay wśród zalet tej instytucji wskazuje w szczególności na szybkość realizacji zabezpieczenia (s. 251).

VI. Lektura opracowania pozwala na dostrzeżenie pewnych trudności terminologicznych związanych z posługiwaniem się nazwą *Pfandrecht*. Pod rządami prawa niemieckiego słowo to oznacza „zastaw” (zob. § 1204 i n. BGB¹⁷). W świetle przepisów ABGB¹⁸ sformułowanie to należy rozumieć szerzej, jako „prawo zastawnicze”. Dopiero § 448 ABGB doprecyzowuje tę nazwę, wskazując, że jeżeli prawo to odnosi się do rzeczy ruchomych, to wówczas mamy do czynienia z zastawem ręcznym (*Handpfand*; lub prawo zastawnicze w węższym znaczeniu), natomiast gdy przedmiotem jest nieruchomości, to wówczas owo prawo zastawnicze nosi nazwę „hipoteka”.

Zważywszy na podniesioną kwestię, opracowania, które przy posługiwaniu się nazwą *Pfandrecht* doprecyzowują, o jaki rodzaj prawa zastawniczego chodzi, stanowią wyjątek w recenzowanym tomie. Wśród nich wymienić można artykuły autorstwa Ch. Alunaru oraz L. Milassina i J. Glavantis, którzy używają określenia *Faustpfandrecht*, z czego wynioskować można, że chodzi o zastaw zwykły (s. 43 i 125). W pozostałych przypadkach dopiero z kontekstu wypowiedzi można się domyślić, że autorzy nie mają na myśli zastawu, ale szerszej pojęte prawo zastawnicze. Przykładem mogą być artykuły T. Josipović i Z. Nemessanyiego, w których przez sformułowanie *Pfandrecht* należy rozumieć „prawo zastawnicze” w szerszym znaczeniu, jako prawo, którego przedmiotem mogą być zarówno ruchomości, jak i nieruchomości (s. 78 i 137). Z kolei F. Padovini posługuje się nazwą *Pfandrecht* na określenie zastawu (s. 142), a nie prawa zastawniczego w ogólności. Powyższe może rodzić trudności dla czytelnika, którego rodzimym językiem nie jest język niemiecki. Należałoby zatem na wstępie wyjaśnić znaczenie tego terminu albo ujednolicić posługiwanie się nim

---

Prawo rzeczowe, Warszawa 2013, s. 567; J. G o ł a c z y Ń s k i, *Przewłaszczenie na zabezpieczenie*, Warszawa 2004, s. 187 i n.; J. P i s u l i Ń s k i, *Glosa do wyroku SN z 8 III 2002 r., III CKN 748/00*, OSP 2003, z. 3, poz. 37.

¹⁶ Na marginesie rozważań wypada zaznaczyć, że w polskiej doktrynie wątpliwości budzi dopuszczalność ustanowienia zastawu rejestrowego na przedsiębiorstwie, co (w razie przychylenia się do poglądu akceptującego takie rozwiązanie) byłoby analogicznym sposobem zabezpieczenia wiarytelności do węgierskiej hipoteki przedsiębiorcy (zob. J. G o ł a c z y Ń s k i, w: *System prawa prywatnego*, [przyp. 9], t. 4, s. 516 i n.).

¹⁷ Bürgerliches Gesetzbuch in der Fassung der Bekanntmachung vom 2. Januar 2002 (BGBl. I S. 42, ber. S. 2909 und 2003 I S. 738), zuletzt geändert durch Art. 1 G zur Einführung des Rechts auf Eheschließung für Personen gleichen Geschlechts vom 20.7.2017 (BGBl. I S. 2787).

¹⁸ Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch für die gesammten deutschen Erbländer der Oesterreichischen Monarchie, Patent von Iten Junius 1811, Justizgesetzsammlung Nr. 946/1811, letzte Änderung: Bundesgesetzblatt I Nr. 59/2017 (NR: GP XXV RV 1461 AB 1528 S. 173. BR: AB 9764 S. 866).

w całości opracowania. Wyeliminowanie powyższych różnic z pewnością sprawiłoby, że całość opracowania byłaby dla czytelnika bardziej jasna i zrozumiała.

Zasadne byłoby także ujednoczenie sposobu przytaczania ustaw krajowych, w tym zwłaszcza kodeksu cywilnego. Niektórzy autorzy posługują się wyłącznie skrótem ZGB¹⁹ na określenie rodzimego kodeksu cywilnego. Inni używają określenia *Bürgerliches Gesetzbuch*, z dodaniem na wstępie przymiotnika określającego kraj²⁰. W artykule poświęconym prawu włoskiemu używa się skrótu „cc”, odnoszącego się do włoskiej nazwy *Codice Civile*²¹, bez niemieckiego tłumaczenia. Podobnie w opracowaniu dotyczącym prawa serbskiego, gdzie używa się rodzimego skrótu, lecz z niemieckim wyjaśnieniem, o jaką ustawę chodzi²².

VII. Na szczególną uwagę zasługuje opracowanie dotyczące nowości w regulacji zabezpieczeń kredytu w prawie chorwackim. Po krótkim wstępie poświęconym historii regulacji zabezpieczeń autorka prezentuje pluralizm zabezpieczeń rzeczowych stosowanych w Chorwacji, począwszy od „tradycyjnego” zabezpieczenia, jakim jest prawo zastawnicze²³ (niem. *das Pfandrecht*), zajmującego, zdaniem autorki, centralne miejsce w chorwackim systemie prawa zabezpieczeń kredytów (s. 78). Co ciekawe, na gruncie prawa chorwackiego przedmiotem tego prawa mogą być zarówno rzeczy ruchome, jak i nieruchomości²⁴, a także majątkowe prawa podmiotowe. Po przedstawieniu ustawowej definicji oraz treści prawa zastawniczego autorka omawia pokrótce odnoszące się do niego podstawowe zasady, począwszy od zasady jawności, przez zasadę ochrony zaufania, zasadę kauzalności, akcesoryjności, zbywalności, szczegółowości, niepodzielności, pierwszeństwa, na zasadzie urzędowego zaspokojenia skończywszy. Autorka nie ucieka przy tym od przedstawienia własnej oceny nowej regulacji prawa zastawniczego w Chorwacji, zawierającej także akcenty polemiczne (s. 81), co jest cechą wyróżniającą to opracowanie na tle pozostałych, w których to w większości przypadków autorzy ograniczają się do przedstawienia obowiązującej regulacji, bez wyrażania własnego stanowiska co do jej trafności. Autorka uważa bowiem, że jakkolwiek nowe unormowanie stanowiło ogromny przełom, który doprowadził do afirmacji prawa zastawniczego i unormowania zabezpieczeń kredytu w prawie chorwackim, to praktyka wskazała, że owo tradycyjne unormowanie prawa zastawniczego nie zawsze spełnia oczekiwania współczesnego szybkiego obrotu prawnego. Postuluje jednocześnie, że ustanowienie rzeczowych zabezpieczeń powinno być prostsze, a ich realizacja płynniejsza i skuteczniejsza, z którą to sugestią nie sposób się nie zgodzić. Powyższe okoliczności, zdaniem autorki, doprowadziły ustawodawcę chorwackiego do wprowadzenia alternatywnych względem tradycyjnie funkcjonującego zastawu rzeczowych zabezpieczeń wierzytelności. Po przeanalizowaniu nowych rodzajów praw zastawniczych (sądowego i notarialnego) i przedstawieniu różnic względem tradycyjnego, umownego prawa zastawniczego, autorka omawia nowe zabezpieczenia rzeczowe, tj. zastrzeżenie własności w celu zabezpieczenia wierzytelności oraz przewłaszczenia na zabezpieczenie. Autorka zwraca przy tym uwagę, że jakkolwiek

¹⁹ Tak np. Ch. Alunaru (s. 30), J. Pisuliński (s. 150).

²⁰ Tak L. Milassin, J. Glavantis (s. 126). Natomiast Z. Nemessanyi, którego opracowanie również traktuje o prawie węgierskim, na określenie węgierskiego kodeksu cywilnego używa sformułowania *ungarisches ZGB* (s. 133).

²¹ Zob. s. 142.

²² Zob. s. 200.

²³ Ze względu na przedmiot, który może być obciążony tym prawem, zrezygnowano z posługiwania się nazwą „zastaw”, będącą dosłownym tłumaczeniem niemieckiego słowa *Pfandrecht*, jako odnoszącą się do prawa obciążającego rzecz ruchomą.

²⁴ Podobnie jak zresztą w prawie węgierskim.

instytucje te służą temu samemu celowi co prawa zastawnicze, to jednak zdecydowanie się od nich różnią (s. 86). Prócz wspomnianych, uregulowanych ustawowo, autorka analizuje również instytucję sądowego i notarialnego zabezpieczenia wierzytelności przez przewłaszczenie, zwracając uwagę na, jej zdaniem, najistotniejsze zalety tej instytucji (s. 88–89). Interesującym fragmentem opracowania jest omówienie wpływu nowych rodzajów zabezpieczeń rzeczowych na tradycyjne zasady prawa zastawniczego oraz ich przeformułowania zgodnie z potrzebami wynikającymi ze stosowania tych zabezpieczeń. Autorka dokonuje ich krytycznej analizy także w samym podsumowaniu artykułu (s. 105). Przykładem może być opisywane przez autorkę nowe, pozasądowe postępowanie zmierzające do realizacji zabezpieczenia. Autorka nie ucieka od oceny tego rozwiązania, twierdząc, że ułatwia i przyspiesza zaspokojenie wierzytelności (s. 103). Zwraca jednocześnie uwagę na problemy związane z ochroną dłużnika przed bezpodstawnym zaspokojeniem się przez wierzyciela, a związane ze sposobem regulacji sądowej i pozasądowej realizacji zabezpieczenia (s. 104).

VIII. Wyróżnić także należy polski akcent w recenzowanym tomie, którym jest stojące na wysokim poziomie opracowanie J. Pisulińskiego poświęcone gwarancji bankowej w prawie polskim. Artykuł napisany został w sposób przystępny dla zagranicznego czytelnika, nieznającego systemu prawa polskiego. Autor na wstępie przedstawia pokrótce historię regulacji gwarancji bankowej w Polsce oraz ogólne założenia regulacji (s. 147–149). Następnie przeanalizowane są bardziej szczegółowe zagadnienia związane z gwarancją bankową, takie jak związane z nią stosunki prawne, ustanowienie i natura zobowiązania banku, przeniesienie wierzytelności z gwarancji bankowej, realizacja wynikającego z niej zobowiązania czy wygaśnięcie gwarancji bankowej. Opracowanie opatrzone jest wieloma przypisami do rodzimej literatury przedmiotu, a także orzecznictwa. Na wysoką ocenę zasługuje w szczególności to, że autor nie ogranicza się (jak w przypadku wielu innych opracowań zawartych w recenzowanym tomie) do ogólnego przedstawienia przepisów regulujących daną instytucję, a szczegółowo omawia różne zagadnienia, przedstawiając przy tym występujące w piśmiennictwie i orzecznictwie spory, nie uciekając od wyrażenia własnego stanowiska.

Na uwagę zasługuje pogląd autora, odbiegający od dominującego stanowiska w piśmiennictwie, że gwarancja bankowa ma charakter kauzalny w tym sensie, że jej ważność zależy od istnienia zabezpieczonej wierzytelności. Autor stawia jednocześnie znak równości między tak rozumianą kausalnością a akcesoryjnością (s. 153). Samo zagadnienie ogólnej koncepcji kausalności czynności prawnych budzi w rodzimej doktrynie wątpliwości²⁵. Należy zgodzić się z koncepcją autora. Wydaje się jednak, że w przypadku gwarancji bankowej, w zakresie analizy kausalnego charakteru tej czynności prawnej, należałoby dojść do podobnego wniosku jak przy ocenie tego aspektu w kontekście ustanowienia hipoteki²⁶. Nie można zatem uznać ustanowienia gwarancji bankowej za czynność kausalną — w tym przypadku ową kausalność przejmuje bowiem akcesoryjny charakter zabezpieczenia, uzależniający jego istnienie od istnienia zabezpieczanej wierzytelności.

IX. Chociaż recenzowany tom zawiera wiele interesujących opracowań, będących bogatym źródłem wiedzy na temat zabezpieczeń kredytów w różnych krajach Europy, to jednak wyborowi poszczególnych porządków prawnych można postawić zarzut arbitralności. Nie sposób bowiem stwierdzić, czym kierowali się autorzy tomu, decydując się na zamieszczenie

²⁵ Zob. szerzej: J. Grykiel, A. Olejniczak, Z. Radwański, w: *System prawa prywatnego*, t. 2, *Prawo cywilne — część ogólna*, red. Z. Radwański, A. Olejniczak, Warszawa 2019, s. 269 i n.

²⁶ Zob. J. Pisuliński, [przyp. 9], s. 645.

w nim trzech opracowań poświęconych prawu węgierskiemu (o czym wspomniano wcześniej). Ponadto, zawarto dwa artykuły traktujące o prawie austriackim, a pominięto zupełnie omówienie regulacji niemieckiej, której przedstawienie mogłoby dostarczyć czytelnikowi informacji na temat tamtejszego systemu zabezpieczeń kredytu. Pozwoliłoby to także porównać zainteresowanym instytucje zabezpieczeń wierzytelności stosowane w krajach o dłuższej praktyce stosowania zabezpieczeń w warunkach gospodarki rynkowej z tymi, które funkcjonują w państwach tzw. byłego bloku komunistycznego. Praktycznie zapomniano o państwach znajdujących się za naszą wschodnią granicą. W recenzowanym tomie znajduje się zaledwie jedno opracowanie odnoszące się do tych porządków prawnych (a poświęcone środkom zabezpieczeń kredytu na Ukrainie).

Zarzucić można także redaktorom tomu niedopilnowanie długości oraz stopnia szczegółowości poszczególnych artykułów. Jak bowiem wcześniej wspomniano — w tomie znajdują się zarówno kilkudziesięciostronicowe, pogłębione rozprawy, jak i zaledwie kilkustronicowe opracowania. Niektóre prace ograniczają się w zasadzie do przytoczenia i sparafrazowania treści przepisów, inne natomiast stanowią kompleksowe omówienie regulacji, z odwołaniem się do poglądów wyrażanych w literaturze oraz orzecznictwie, a także przedstawieniem własnego stanowiska czy oceny obowiązującego unormowania.

Tylko nieliczne wypowiedzi zawierają podsumowanie wyводу poszczególnych autorów. Można to również uznać za mankament recenzowanego tomu, ponieważ ich zamieszczenie z pewnością ułatwiłoby czytelnikowi uporządkowanie tematyki. Na krytykę zasługuje także losowość przedstawiania poszczególnych wypowiedzi. Lepszym rozwiązaniem byłoby pogrupowanie opracowań według jakiegoś klucza, na przykład na mające za przedmiot zabezpieczenia rzeczowe, podejmujące problematykę zabezpieczeń osobistych oraz przedstawiające ogólne założenia systemu zabezpieczeń wierzytelności.

Powyższe krytyczne uwagi nie umniejszają jednak ogólnej wysokiej oceny recenzowanego opracowania. Stanowi ono niezwykle cenne źródło informacji na temat zabezpieczeń kredytu w różnych porządkach prawnych Europy.

Szymon ROMANOW